

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
موسسه آموزش عالی غیردولتی ادیب مازندران

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته الهیات و معارف اسلامی گرایش فقه و حقوق

موضوع :

بررسی مسائل فقهی و حقوقی کودک آزاری

استاد راهنما :

ابوالحسن شاکری (P.h.d)

استاد مشاور:

فخرالدین اصغری آقمشهدی (P.h.d)

نام دانشجو:

نیلوفر شهدادی

شهریور ۱۳۹۶

وزارت علوم تحقیقات و فناوری
موسسه آموزش عالی
غیر دولتی ادیب مازندران

تأییدیه دفاع از پایان نامه - کارشناسی ارشد
گروه: فقه و مبانی حقوق اسلامی

با یاری از خداوند متعال جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد خانم نیلوفر شهدادی دانشجوی رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی با عنوان بررسی مسائل فقهی و حقوقی کودک آزاری در تاریخ ۹۶/۰۶/۲۰ با حضور هیأت داوران برگزار شد و با نمره ۱۸٫۵ و درجه **خوب** به تصویب رسید.

نام و نام خانوادگی: **سمت**

جناب آقای دکتر ابوالحسن شاکری **استاد راهنما**

جناب آقای دکتر فخرالدین اصغری **استاد مشاور**
دکتر فخرالدین اصغری استادیاب

جناب آقای دکتر عباسعلی بهاری **استاد داور**
دکتر عباسعلی بهاری استادیاب

ارائه مقاله توسط دانشجو بلی غیر ارائه مقاله توسط دانشجو بلی خیر

نمره حاصل از ارزشیابی مقاله/مقالات دانشجو بر اساس ارزشیابی مقاله/مقالات دانشجو در این صورت است: **۱۸٫۵**

مقاله با درجه **خوب** دفاع از پایان نامه (مجموع نمره دفاع و حروف **خوب** تعیین گردید.

مقاله با درجه **خوب** دفاع از پایان نامه (مجموع نمره دفاع و حروف **خوب** تعیین گردید.

موسسه آموزش عالی غیردولتی ادیب مازندران
موسسه آموزش عالی غیردولتی ادیب مازندران

موسسه آموزش عالی غیردولتی ادیب مازندران
موسسه آموزش عالی غیردولتی ادیب مازندران

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
موسسه آموزش عالی غیر دولتی ادیب مازندران

«بسمه تعالی»

«تعهد نامه اصالت رساله یا پایان نامه»

اینجناب نیلوفر شهدادی

دانش آموخته دوره کارشناسی ارشد رشته الهیات و معارف اسلامی در تاریخ ۲۰ / ۶ / ۹۷ از پایان نامه خود که تحت عنوان بررسی مسائل فقهی و حقوقی کودک آزاری با حضور هیأت داوری برگزار شد و کسب نمره ۱۸ و با درجه خوب اخذ نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱) این پایان نامه / حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجناب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ....) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوط ذکر و درج کرده ام .

۲) این پایان نامه / قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است .

۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشند از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم .

۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجناب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت .

نام و نام خانوادگی

تاریخ و امضاء

تقدیم به:

پدر و مادر عزیزم که مرا در تمام مراحل زندگی کمک شایانی نمودند.

تشکر و قدردانی

به مصداق " ومن لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق " بر خود لازم می دانم که مراتب قدر دانی و سپاس خود را از اساتید محترم گروه، استاد راهنما، جناب آقای دکتر ابوالحسن شاکری که با هدایت های خود نقش بسزایی در فراهم آمدن این پژوهش ایفا نمودند، استاد مشاور، جناب آقای فخرالدین اصغری و همه کسانی که در امر این پایان نامه به نحوی مرا یاری رساندند، تشکر می نمایم.

فهرست مطالب

۱	چکیده:
۳	الف) بیان مسأله:
۴	ب) سوالات پژوهش:
۴	ج) پیشینه پژوهش:
۵	د) فرضیه های پژوهش: (در صورت لزوم)
۵	ه) حدود پژوهش:
۵	و) اهداف پژوهش:
۵	الف) اهداف کلی
۶	ط) مبانی نظری پژوهش:
۶	ی) روش شناسی پژوهش:
۶	ک) ساختار پژوهش:
۷	فصل اول کلیات تحقیق
۸	۱-۱- مفهوم شناسی
۸	۱-۱-۱- تعریف فقه
۸	۱-۱-۲- تعریف حقوق
۹	۲-۱- تاریخچه کودک آزاری
۱۱	۱-۲-۱- کودک آزاری قبل از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷
۱۱	۲-۲-۱- کودک آزاری بعد از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷
۱۳	۳-۱- مبانی ممنوعیت کودک آزاری
۱۳	۱-۳-۱- حفظ کرامت انسانی
۱۶	۲-۳-۱- جلوگیری از صدمات
۱۸	۴-۱- منابع منع کودک آزاری
۱۸	۱-۴-۱- منابع فقهی منع کودک آزاری
۱۹	۲-۴-۱- منابع قانونی منع کودک آزاری
۲۲	فصل دوم عناصر مادی کودک آزاری
۲۳	۱-۲- موضوع (کودک)
۲۴	۱-۱-۲- کودک ممیز
۲۵	۲-۱-۲- کودک غیر ممیز
۲۶	۲-۲- مرتکب جرم: کودک آزار
۲۶	۱-۲-۲- کودک آزار داخل منزل
۲۸	۲-۲-۲- کودک آزار خارج از منزل
۳۰	۳-۲- رفتار مرتکب(کودک آزاری)
۳۱	۱-۳-۲- کودک آزاری جسمی:
۳۲	۲-۳-۲- کودک آزاری جنسی:
۳۲	۳-۳-۲- کودک آزاری روانی (عاطفی):
۳۴	۴-۲- نتیجه جرم کودک آزاری
۳۴	۱-۴-۲- آثار کودک آزاری
۳۵	۲-۴-۲- مقید بودن کودک آزاری

۳۷	فصل سوم عناصر روانی کودک آزاری.....
۳۸	۳-۱- علم مرتکب به کودک آزاری.....
۳۸	۳-۱-۱- علم حکمی.....
۴۰	۳-۱-۲- علم موضوعی.....
۴۱	۳-۲- اراده کودک آزار.....
۴۲	۳-۲-۱- اراده انشایی.....
۴۲	۳-۲-۲- اراده باطنی.....
۴۳	۳-۳- قصد کودک آزار.....
۴۳	۳-۳-۱- قصد عام کودک آزار.....
۴۴	۳-۳-۲- قصد خاص کودک آزار.....
۴۶	فصل چهارم مجازات کودک آزار.....
۴۷	۴-۱- مجازات اصلی کودک آزاری.....
۴۹	۴-۱-۱- تعزیر.....
۵۲	۴-۱-۲- قصاص.....
۵۴	۴-۲- مجازات غیر اصلی کودک آزاری.....
۵۴	۴-۲-۱- تبعی.....
۵۵	۴-۲-۲- تکمیلی.....
۵۶	۴-۳- نتایج و پیشنهادهای:.....
۶۰	منابع و مأخذ:.....

چکیده:

کودک آزاری که سابقه ای به قدمت زندگی انسان ها دارد، در حوزه جغرافیایی گسترده ای به پهنای جهانی که در آن زندگی می کنیم، با توجه به تفاوت های گوناگون فرهنگ ملت های جهان، قابل پی جویی است. در کشور ایران نیز مانند سایر نقاط جهان، کودکان، گاه به شیوه های مختلف مورد اذیت و آزار قرار می گیرند تا جایی که ضرورت واکاوی این مسئله از منظر فقه اسلامی و قوانین حقوقی ایران، امری اجتناب ناپذیر به شمار می آید. پرسش هایی که حول این موضوع مطرح است این است که آیا کودکان نیز ممکن است مرتکب کودک آزاری شوند؟ تنبیه کودک با کودک آزاری چه تفاوت هایی دارد؟ و هم چنین تا چه سنی از کودک، آزار وی، به منزله کودک آزاری به حساب می آید؟

این پژوهش کوشیده تا بر مبنای تحقیق کتابخانه ای، با بررسی مسائل فقهی و حقوقی پیرامون کودک آزاری گامی در این زمینه برداشته و مجموعه ای منسجم از حکم اسلام و اقدامات حمایتی و قانونی را در این مورد بیان نماید. با تحقیق و تفحص در آیات و روایات و احکام و دستورات الهی و فقهی در می یابیم کودکانی که در شرایط نامناسب خانوادگی رشد می کنند دچار اختلالات روانی خواهند شد و بر همین اساس کودکان کوچک تر از خود را مورد آزار و اذیت قرار می دهند. در بعضی از خانواده ها آزار و اذیت کودکان را با تنبیه کردن اشتباه می گیرند؛ درحالی که در تنبیه، نشان دادن اشتباه کودک از کاری که مرتکب شده مد نظر است؛ اما در کودک آزاری، بیشتر، نشان دادن قدرت بزرگترها و ترس کودک از آن ها دلیل است. دیگر این که، تنبیه کودک، کودک آزاری نیست و هم چنین از سن ۱ سالگی تا قبل سن ۱۸ سالگی، آزار کودک، به منزله کودک آزاری محسوب می شود.

واژه های کلیدی: کودک آزاری، کودک آزار، تنبیه بدنی، خانواده، اختلالات روانی.

مقدمه

الف) بیان مسأله:

علی رغم پیشرفت های بشر در ابعاد مختلف زندگی مادی و معنوی متاسفانه مسئله کودک آزاری هم چنان یکی از دردناک ترین وقایع زندگی در دنیای متمدن و پیشرفته امروزی به حساب می آید. موضوعی که منجر به آسیب های اجتماعی در سطح جوامع انسانی می شود و بر حسب اهمیت آن و ضرر های جبران ناپذیری که به هر اجتماع وارد می نماید در تمامی نظام های حقوقی دنیا برای مرتکبین به چنین موضوعی مجازات های سنگینی در نظر گرفته شده است تا امنیت و آرامش در جامعه سلب نشود و کودکان که بی دفاع ترین قشر جامعه هستند به نحوی مورد حمایت قرار گرفته باشند و مهم تر از آن نیز افزایش سطح آگاهی های عمومی از اثرات مخرب این پدیده زشت و ناهنجار است که نیازمند پژوهش و تحقیقات و ایجاد و نشر مطالب قابل بحث در این خصوص می باشد و با توجه به ایجاد روش های جدید کودک آزاری ناشی از ابزارهای نو و پیشرفت های تکنولوژی نیازمند تحقیق و بررسی پیرامون چنین اقدامی احساس می گردد. کودک در ابتدای تولد کاملاً وابسته و ناتوان است. او برای بقای خود نیازمند است که به محیط خود اطمینان داشته باشد و احساس امنیت کند. احساس امنیت مهم ترین سنگ بنای شخصیت آدمی است. در اولین مرحله رشد، درگیری و مبارزه میان امنیت خاطر و احساس ناامنی، مهم ترین مسئله ای است که کودک با آن روبروست. او همیشه به طور فطری در جستجوی آرامش است.

هنگامی که در محیط رشد هیجان، ترس، بی توجهی و بدرفتاری و ناراحتی هایی مانند آن باشد، کودک با تجربه هایی روبرو می شود که نتیجه اش احساس ناامنی و عدم اعتماد است. اما محیطی که سلامت جسمی و تغذیه ای کافی و به کارگیری حواس و حرکات و احساس آرامش طفل را فراهم کند، باعث ایجاد امنیت و حس اعتماد در کودک می شود. آزار و اذیت کودکان همواره در طول تاریخ، به اشکال مختلف وجود داشته است؛ به عبارتی، کودکان جزء آسیب پذیرترین اقشار اجتماعی هستند و همیشه در معرض تعرض افراد گوناگون - خواه در خانواده یا اجتماع - قرار می گیرند. صدماتی که به کودکان آزار دیده وارد می شود سالانه موجب مرگ تعداد زیادی کودک در جهان می شود. هم چنین بسیاری از کودکان آزار دیده در آینده دچار اختلالات روانی می گردند و عده ای نیز به دلیل صدمات فیزیکی دچار ضعف و ناتوانی و معلولیت می شوند. پدیده کودک آزاری ناشی از علل گوناگونی چون ناآگاهی و ناآشنایی افراد نسبت به حقوق کودک، فقر، اعتیاد، طلاق، مشکلات روانی آزارگران کودک، مشکلات خانوادگی و بیماری های مزمن و غیر قابل درمان در کودکان است. کودک آزاری طیف گسترده ای دارد و در جوامع مختلف دارای شدت و ضعف است. این پدیده یکی از آسیب های

اجتماعی است که به علت ویژگی های تأثیرگذار آن، نیاز به بررسی و برنامه ریزی مناسب به منظور پیشگیری و کمک به رفع یا کاهش آن به شدت احساس می شود. پاسخ به این نیاز، به عنوان یکی از ضروریات رشد و پرورش نسلی سالم و شاداب و به تبع آن جامعه ای توان مند و توسعه یافته است.

نتایج پژوهش نشان گر آن است که احتمال بروز کودک آزاری در وضعیت های اجتماعی و خانوادگی خاصی بیشتر مشاهده می شود به طوری که بر اساس نتایج به دست آمده مهم ترین عوامل تأثیرگذار عبارتند از: فقر، بی کاری، اعتیاد، خانواده های پر جمعیت و شلوغ، خانواده های منزوی، عدم تفاهم و دوستی بین والدین، تحصیلات پایین والدین، بیماری های روانی آن ها، جنسیت کودکان مورد آزار، اختلالات کودکان مانند بیش فعالی، بیماری، معلولیت و کودکان خیابانی و کودکان ناخواسته، سن والدین، مسائل فرهنگی یک کشور، قوانین حقوقی آن کشور می باشد.

در تمامی جوامع انسانی و هم چنین در جامعه ما مسئله کودک آزاری دارای سابقه ای طولانی است این موضوع ضرورت طرح و توجه به مشکل، چاره اندیشی و تدبیر برای مواجهه با آن را اجتناب ناپذیر می کند. با در نظر گرفتن ویژگی های کودک آزاری در کشور ما از قبیل گسترش و پیچیده بودن علل این مسئله، هم چنین به دلیل آثار زیان بار این پدیده و کمبود آمار و ارقام در این زمینه و دست آخر وجود نداشتن یک سازمان برای اطلاع رسانی موارد کودک آزاری، هر اقدامی که در راه شناخت و کاهش کودک آزاری انجام گیرد، گامی در جهت کمک به حفظ سلامت و امنیت کودکان جامعه است.

به نظر می رسد با پرداختن به مسئله کودک آزاری، بتوان راه کارهایی برای پیشگیری از کودک آزاری، شناخت کودکان و خانواده در معرض خطر را پیشنهاد کرد تا شاید از این طریق بتوان خدماتی را به قربانیان این پدیده ارائه داد. حال با توجه به مسائل گفته شده، این پژوهش متشکل از چند پرسش و فرضیه است که با انجام این پژوهش می توان به این پرسش ها پاسخ داد.

ب) سوالات پژوهش:

- آیا کودکان نیز ممکن است مرتکب کودک آزاری شوند؟
- تنبیه کودک با کودک آزاری چه تفاوتی دارد؟
- تا چه سنی از کودک، آزار وی، به منزله ی کودک آزاری به حساب می آید؟

ج) پیشینه پژوهش:

در ارتباط با موضوع پایان نامه چندین مقاله و کتاب از نویسندگان و نظریه پردازان در کشور وجود دارد، که هر کدام به جهاتی از موضوع مورد نظر اشاره کرده اند که نظریه ها و تحقیقات آن ها به شرح ذیل است:

۱) آقا بیگلویی (۱۳۸۱: ۳۳) در مقاله ای با عنوان "بررسی پدیده کودک آزاری در شهر تهران" می نویسد: مصادیق تصریح شده کودک آزاری روانی، توهین و قذف کودک را برشمرده که در ماده ۱۴۷ قانون مجازات اسلامی و عموم ماده ۱۴۵ و ۶۰۸، مجازات آن تا ۷۴ ضربه شلاق قرار داده شده است.

۲) احمدی (۱۳۸۱: ۵۲) در مقاله ای با عنوان "بررسی جامعه شناختی عوامل موثر بر خشونت علیه کودکان در خانواده" می نویسد: این موارد (کودک آزاری) در برگزیده ترک فعل هایی است که منجر به مخاطره افتادن سلامت جسمانی و روانی کودک می گردد، که در برخی قوانین به صراحت بدان اشاره و جرم تلقی شده است.

۳) علی آبادی (۱۳۸۰: ۶۵) در کتاب "بررسی کودک آزاری در فقه" می نویسد: یکی دیگر از انواع کودک آزاری، کودک آزاری جنسی است که بسیاری از مصادیق آن در قانون مجازات اسلامی ذکر شده است. مانند لواط (ماده ۱۱۲ و ۱۱۳)، زنا (تبصره ۸۳)، تقبیل (ماده ۱۲۴)، قوادی (ماده ۱۳۵) سوء استفاده جنسی؛ نظیر تهیه تصویر مستهجن از کودکان (ماده ۶۴۰)، تشویق و راهنمایی به فحشا (ماده ۶۳۹ و بند ۳ ماده ۶۴۰) فریب کودک دختر و ازدواج با او (ماده ۶۴۹).

۴) قائمی (۱۳۶۶: ۱۶) در کتاب "کودک و خانواده نا بسامان" می نویسد: قانون حمایت از کودکان و نوجوانان در سال ۱۳۸۱ در ۹ ماده به تصویب رسید و عملاً جرمی به نام کودک آزاری با ضمانت اجرای حبس و یا جزای نقدی وارد مجموعه قوانین کیفری شد.

د) فرضیه های پژوهش: (در صورت لزوم)

- ۱- هر کس که قصد کودک آزاری داشته باشد مرتکب کودک آزاری می شود.
- ۲- تنبیه کودک را نمی توان در زمره مصادیق کودک آزاری برشمرد.
- ۳- از سن ۱۸ سالگی تا قبل سن ۱۸ سالگی آزار کودک، کودک آزاری محسوب می شود.

ه) حدود پژوهش:

قلمرو مطالعاتی این پژوهش شامل حوزه های فقه اسلامی و قوانین حقوقی موضوعه ایران است.

و) اهداف پژوهش:

الف) اهداف کلی

- ۱) تبیین مباحث مرتبط با کودک آزاری است.
- ۲) تعیین مفاهیم و مصادیق کودک آزاری است.

ب) اهداف جزئی

- ۱) بررسی مصداق کودک آزار و مفهوم کودک آزاری و نسبت آن با اعم تنبیه کودک می باشد.
- ۲) بررسی سن کودکانی که مورد اذیت و آزار قرار می گیرند.

ط) مبانی نظری پژوهش:

کودک آزاری در تمام مذاهب و مکاتب ممنوع است از جمله در دین اسلام که به طور شدیدتر منع شده است و در قانون ایران هم ممنوع می باشد به طوری که در فقه اسلامی گناه و حرام است و در قانون این عمل مجازات دارد.

ی) روش شناسی پژوهش:

الف- معرفی الگو یا روش کار:

روش پژوهش در این تحقیق باتوجه به ماهیت موضوع تحلیلی است، اما پژوهش آن به روش کتابخانه ای جمع آوری و سپس تجزیه و تحلیل شده است.

ک) ساختار پژوهش:

این پژوهش با هدف بررسی منابع فقهی و حقوقی کودک آزاری، در چهار فصل نوشته شده است که شامل مقدمه که به بیان مسئله و اهداف و فرضیه تحقیق و بیان اهداف و سوالات تحقیق و ... پرداخته شده است و در فصل اول کلیات تحقیق نیز به مباحثی نظیر مفهوم شناسی و تاریخچه و مبانی ممنوعیت و منابع کودک آزاری پرداخته شده است. در فصل دوم، عناصر مادی کودک آزاری که شامل موضوع کودک و مرتکب جرم کودک آزار و رفتار مرتکب کودک آزاری و نتیجه جرم کودک آزاری است، اشاره شد. فصل سوم متشکل از مبحث عناصر روانی کودک آزاری که شامل علم مرتکب به کودک آزاری و اراده کودک آزار و قصد کودک آزار است. دست آخر در فصل چهارم، مجازات کودک آزار که شامل مجازات اصلی و مجازات غیر اصلی کودک آزاری است، شکل یافت.

فصل اول

کلیات تحقیق

فصل اول : مباحث این فصل شامل مفهوم شناسی فقه و حقوق، تاریخچه کودک آزاری، مبانی ممنوعیت کودک آزاری، منابع کودک آزاری است.

۱-۱- مفهوم شناسی

مفهوم شناسی شامل تعریف فقه و تعریف حقوق است.

۱-۱-۱- تعریف فقه

فقه در لغت به معنای فهم آگاهی و دانایی است که همراه با دقت نظر و استنباط باشد و دانش به دست آوردن احکام شرعی اسلامی فرعی به وسیله روش های معینی از منابع فقهی است (مشکینی، ۱۴۱۶، ۱۸۰) فقه در اصطلاح عبارت است از: علمی که به وسیله آن احکام شرعی را از ادله تفصیلی به دست می آوریم و فقیه در اصطلاح به کسانی که احکام شرعی را توسط رای و اجتهاد خویش به واسطه قرآن کریم، سنت، عقل و اجماع به دست می آورند گفته می شود (لغت نامه دهخدا) کلمه فقه به تدریج در اصطلاح علما به خصوص فقها، فقط به فقه الاحکام اختصاص یافته است و امروزه از کلمه فقه مسائل علمی اسلام از واجب و حرام و مانند آن ها به نظر می آید. به عبارتی علمای اسلام با الهام از برخی روایات، تعالیم اسلامی را به سه بخش عقاید، اخلاق، احکام و قوانین عملی تقسیم کرده اند آنان کلمه فقه را فقط در مورد احکام و قوانین علمی اسلام به کار برده اند.

منابع استخراج احکام شریعت، مطابق مذهب شیعه امامیه به چهار اصل (کتاب، سنت، اجماع، عقل) منحصر بوده، علم و آگاهی دقیق نسبت به علوم دین و احکام الهی و توان استنباط آن ها از طریق ادله تفصیلی (قرآن، سنت، اجماع و عقل) می باشد و لکن بیشتر احکام دینی در کتاب و سنت که به منزله ی قانون اساسی و آئین نامه اجرایی آن است به طور مستقیم و غیر مستقیم بیان شده است (طباطبائی، ۱۳۲۸، ۲۶، و با علم فقه است که انسان در می یابد چه وظایفه ای در برابر خالق و پروردگار خویش دارد و با علم فقه است که انسان ها حلال خدا را از حرام خدا تشخیص می دهند.

۱-۲- تعریف حقوق

علم حقوق برای دفاع از حق است که حقوق جمع حق می باشد و حق در اصطلاح امتیازی است که شخص در جامعه معین دارد. حقوق در این معنی حقوق فردی است و حقوق در اصطلاح مجموعه قواعد و مقرراتی است که نظم اجتماعی را تامین می کند (نوربها، ۱۳۹۱، ۳۵) و مجموعه قواعدی است که تنظیم کننده و حاکم بر روابط اشخاص در جامعه معین می

باشد. حقوق در این مفهوم به حقوق ذاتی به لحاظ آن که قطع نظر از افراد جامعه مطرح می گردد تعبیر می شود. حقوق فردی ملازم با حقوق ذاتی می باشد در نتیجه قواعد تنظیم کننده روابط افراد در جامعه که اختصاراً قواعد حقوقی یا قانون نامیده می شود برای افراد اختیار و توانایی تحصیل اراده خود به دیگران و الزام دیگران به رعایت آثار این اراده (اعمال حق) ایجاد می گردد. در فقه اصطلاح عام و خاص در مورد حق به کار گرفته می شود و در مفهوم خاص حق، قدرت هر انسان برابر قانون بر انسان دیگر یا بر مال (مادی یا معنوی) و یا بر هر دو می باشد و در مفهوم عام حق چیزی است که شارع وضع کرده است. به عبارتی دیگر حقوق در معنی اخیر وجدان و اراده عالیّه جامعه (در مفهوم مورد نظر مکاتب مختلف) است که در عمل جانشین وجدان و اراده افراد همان جامعه می گردد (لنگرودی، ۱۳۸۱، ۱۶) حقوق در این معنی را حقوق عینی یا حقوق خارجی (نسبت به شخص) نامیده اند. رشته های مختلف حقوق از جمله حقوق مدنی، حقوق تجارت، حقوق اساسی، حقوق بین الملل از جمله مصادیق این معنی می باشد.

حقوق در نظام های حقوقی ملی به روش های مختلفی ایجاد می شود، از طریق وضع قانون توسط قوه مقننه، از طریق صدور آئین نامه ها و بخش نامه های دولتی در قوه مجریه، و تصمیمات قضایی الزام آور در قوه قضائیه ایجاد می شود. اشخاص خصوصی هم می توانند قراردادهای الزام آور قانونی را میان خود ایجاد کنند و در برخی وضعیت ها با توافق یکدیگر سیستم های میانجی گری و داوری را جایگزین فرآیند معمول دادگستری کنند. قانون اساسی نقش انکارناپذیری در شکل گیری نظام حقوقی هر کشور دارد و نظام حقوقی نیز به نوبه خود شکل دهنده سیاست، اقتصاد جامعه است و روابط میان افراد را هدایت می کند (کاتوزیان، ۱۳۸۲، ۲۴۹) حقوق در ایران بیشتر برگرفته از حقوق اسلامی فقه شیعه است.

۱-۲- تاریخچه کودک آزاری

کودک آزاری سابقه ای به قدمت زندگی انسان ها دارد. حوزه جغرافیایی گسترده ای به پهنای جهانی که در آن زندگی می کنیم، با تفاوت هایی به گوناگونی فرهنگ ملت های جهان می باشد. یونانیان قدیم کودک را به عنوان یک عضو خانواده و فردی از اجتماع آینده تلقی می کردند. دوران اولیه مسیحیت و قدرت کلیسا در قرون وسطی اطفال را به صورت بالغین نا پخته تلقی می نمودند (توفیقی، ۱۳۷۵، ۱۲) حتی تا قرن پانزدهم و شانزدهم نیز چنین نظریه ای وجود داشت.

از کودکان انتظار رفتار بزرگسالان را داشتند. دانش آموزان هفت تا هفده ساله را با هم در یک کلاس، درس می دادند و کودکان را موجودات بی گناه محسوب نکرده و آن ها را از

تجاوزات وحشیانه روز نکه نمی داشتند (آقابیکلویی، ۱۳۸۰، ۷۲) نخستین دوره مربوط به سال ۱۸۶۰ق است که این پدیده کودک آزاری کم و بیش احساس می شد یک پزشک قانونی در پاریس گزارشی از معلولیت جسمی ۳۲ کودک ارائه داد هم زمان نیز یک متخصص کودک از شکستگی های متعدد و کبودی ها و بر آمدگی های استخوانی را در کودک گزارش داد.

دومین دوره در سال ۱۹۴۶ق توسط (کافی)^۱ رادیولوژیست آمریکایی مطرح شده و ۶ مورد کودک مبتلا به خون ریزی مزمن زیر سخت شامه گزارش عمومی که در همه آن ها شکستگی های متعدد استخوان دراز (۲۳ عدد) وجود داشت. در شرح حال این ۶ کودک سابقه ضربه بر استخوان های دراز وجود نداشت و هیچ گونه شواهد بالینی و رادیولوژیک دال بر بیماری اسکلتی موضعی و یا عمومی که باعث شکستگی های پاتولوژیک استخوان شوند یافت نمی شد. کافی معتقد بود که شکستگی های استخوانی دراز، ریشه تورمانیکی دارند ولی مکانیسم آن ها نامعلوم بود. سومین دوره در سال ۱۹۶۲ق توسط کمپ و همکارانش به نام (سندرم کودک کتک خورده) توصیف گردید. چهارمین دوره که از سال ۱۹۷۲ق شروع شد و مسئله کودک آزاری به صورت آزار جسمی، جنسی، روحی، روانی، غفلت بیان گردید (بهاری، ۱۳۸۸، ۱۳۲) و اکنون پنجمین دوره ای که بیشتر تأکید بر نحوه پیشگیری آن می باشد در حال شکل گیری است.

تنبیه کودکان برای مدت زمان طولانی یک امر طبیعی قلمداد می شد. در انگلستان دوره انقلاب صنعتی، کودکان مدت زمان طولانی در کارخانه ها و معادن زغال سنگ مشغول به کار بودند و اکثر کار فرمایان به صورت خیلی جدی آن ها را مورد کتک و آزار قرار می دادند. هر چه به گذشته دورتر بر می گردیم متوجه می شویم که حمایت و مواظبت از کودکان کم رنگ تر می شود و کودکان یا کشته یا ترور و یا مورد تجاوزات جنسی قرار می گیرند (سیاری، ۱۳۸۰، ۶) با توجه به این مدعا به این نکته پی می بریم که آگاهی بین المللی از کودک آزاری یک پدیده جدید است و با وجود این مسئله این موضوع کاملاً مشخص و بارز است ولی هنوز در سر تا سر جهان ما شاهد چنین سوء رفتار هایی نسبت به کودکان هستیم.

کودک آزاری از جمله معدود پدیده های انسانی در سطح جهانی است که به رغم تلاش های گوناگون بین المللی در جهت حمایت و جلوگیری از تضييع حقوق کودکان، هم چنان شاهد برخوردهایی نامعقول و غیرمنطقی با کودکان هستیم. شواهد حاکی است که دلایل مشترکی برای بروز کودک آزاری وجود دارد که براساس فرهنگ و باور جوامع مختلف بعضی از این عوامل چشم گیرتر به نظر می رسد. امروزه کودکان تحت خشونت های بی رحمانه از خفیف

---

¹ caffii

ترین شکل آن، که همان نگاهی منتقد یا کلامی طعنه آمیز است، تا شدیدترین نوع آن که تنبیه بدنی است، قرار دارند. ابعاد تأثیرگذاری آزار جسمی که شامل آزار جنسی و عاطفی است به نوعی همه جانبه است که البته در مواردی اثرات آن تا پایان عمر باقی خواهد ماند. در این مورد شاید بتوان بی‌مهری‌ها و تهاجم بدنی را فراموش کرد، اما آزار جنسی را کمتر کسی به فراموشی خواهد سپرد. با این که دستگاه‌های انتظامی و قضایی کشور به دلایلی چون حساسیت‌های بالای اجتماعی چندان مایل به افشای آمار پرونده‌های مربوط به تجاوز جنسی نیستند اما گاه به گاه آماری در این زمینه ارائه می‌شود (سبحانی، ۱۳۹۰، ۲۱) طبق آمار رسمی در سال ۱۳۹۰ مقامات پلیس اعلام کردند از ۹۰۰ پرونده ثبت شده تجاوز در سال ۱۳۹۰ حدود ۴۰ درصد آمار تجاوز مربوط به زنان و ۶۰ درصد مربوط به لواط است که معمولاً علیه افراد زیر ۱۵ سال و با اغفال صورت می‌گیرد.

۱-۲-۱- کودک آزاری قبل از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷

کودک آزاری در همه جوامع انسانی نه تنها جرم تلقی می‌شود، بلکه از نظر انسانی هم مورد انزجار اکثر جوامع بشری به حساب می‌آید. در ایران قبل از انقلاب، که جامعه در آن زمان به شکل ارباب و رعیتی بود و ظلم و ستم در آن زمان بیداد می‌کرد (موسوی، ۱۳۷۴، ۲۲۵) و رواج بی‌بند و باری و ارزش‌های کاذب، ترویج ضد ارزش‌ها، فرهنگ برهنگی، فرهنگ دریدن پرده‌های حجاب در جامعه، فرهنگ حرم سرا ارمغان نظام‌های ستم‌شاهی بود. با تغییر جایگاه زنان در آن زمان باعث تضعیف نقش تربیتی مادر بر فرزندان، محروم کردن زنان از وظیفه اصلی خود، بی‌توجهی دختران تحصیل کرده به ایفای وظایف خانوادگی... از ارمغان رژیم سرنگون شده در امور فرهنگی و تربیت کودکان می‌باشد.

۱-۲-۲- کودک آزاری بعد از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷

امروزه به رغم آمارهایی که از انجمن حامیان حقوق کودک ذکر می‌شود این مطلب مطرح می‌شود که کودک آزاری بعد از انقلاب در ایران کاهش یافته و با افزایش اطلاع‌رسانی، آگاهی و حساسیت جامعه نسبت به آن بیشتر شده است. به تشریح اقدامات قانونی انجام‌شده در مقابله با پدیده کودک‌آزاری در ایران در سال ۱۳۸۱ با تصویب قانون حمایت از حقوق کودکان و نوجوانان که در قالب طرح به مجلس شورای اسلامی ارائه شده بود، کودک آزاری از جرائم عمومی تلقی شد، بر این اساس، با نفی نیاز به شاکی خصوصی، امکان تعقیب کسانی که مرتکب آزار و اذیت کودکان می‌شدند با دریافت اطلاعات و گزارش مربوطه فراهم شد.

نمایندگان مجلس تلقی کودک آزاری به عنوان جرم را مهم ترین مزیت قانون مورد اشاره دانستند و در احضاری آورده اند که کسانی که از کودک آزاری مطلع می‌شوند مکلف اند موضوع را به مراجع قضایی گزارش کنند. در غیر این صورت مجازات حبس در انتظارشان است. عدم ارائه تعریف دقیق و شفاف از کودک آزاری مهم ترین عیب قانون حمایت از حقوق کودکان و نوجوانان است (کشمیری پور، ۱۳۹۰، ۷۸) بلکه بر اساس قوانین خاص، جرم کودک آزاری قابلیت رسیدگی دارد و این امر خود باعث شده که اصلاح قانون ذکر شده در دستور کار دستگاه قضایی قرار گیرد. در قانون کودک آزاری، یک بار جرم مطلق تلقی شده و یک بار جرم مقید و در قسمت‌های مختلف، جزء جرائم عمدی، شبه عمد و حتی غیر عمد قرار گرفته است که این موضوع قابلیت اجرایی آن را کم می‌کند. جرم مطلق نیاز به نتیجه ندارد و در صورت وقوع، می‌توان با آن برخورد کرد در حالی که در مورد جرائم مقید، جهت برخورد با موضوع باید نتیجه جرم آشکار شود. با تعداد نظرات موجود در کشور می‌توان یک تعریف کودک آزاری ارائه داد، چرا که در شرایطی که برخی از افراد تنبیه را کودک آزاری می‌دانند، عده‌ای دیگر بر اساس باورهای خاص مذهبی معتقدند پدر و مادر مالک کودک هستند و حق هرگونه برخوردی با او را دارند. مشکل عمده قانون ما این است که بعضی تعصبات مذهبی بر عقلانیت حاکم است. فتوی سن بلوغ دختر از نظر بعضی فقها ۱۳ سالگی است. در حالیکه از نظر علمی بین ۹ تا ۱۷ سالگی می‌باشد که ۶۰ درصد سن بلوغ در دختران ۱۳ سالگی شناخته شده است.

انجمن حمایت از حقوق کودک در جوامع بین المللی با ذکر این نکته که در هیچ جای دنیا تعریف جامعی از کودک آزاری ارائه نشده، اظهار کرد که کودک آزاری از منظر روان شناسی، جامعه شناسی و جرم شناسی تعاریف گوناگونی دارد، اما تعریف از این موضوع عبارت از فعل یا ترک فعل مکرری است که منجر به آسیب‌های مادی و معنوی به کودکان می‌شود و از سوی سرپرستان قانونی، قهری و عرفی آنان انجام می‌گیرد (عبادی، ۱۳۸۷، ۲۴) با اشاره به تقسیم بندی کودک آزاری به انواع جسمی، جنسی، عاطفی و روانی می‌توان اشاره کرد که وجود تکرار در فعل یا ترک فعل آزار دهنده برای اطلاق کودک آزاری ضروری است و عدم تعیین مرجع خاصی جهت رسیدگی به جرائم کودک آزاری و امکان پیگیری و دریافت گزارش های مردمی را در این خصوص، از دیگر معایب قانون حمایت از حقوق کودکان و نوجوانان است. وجود چنین مرجعی مزایای زیادی دارد و می‌تواند در مسئله آموزش قضات جهت اتخاذ وحدت رویه در رسیدگی قضایی مؤثر باشد.

اکثر قضات دادگاه کودکان با اشاره به افزایش آگاهی و حساسیت جامعه به حقوق شهروندی و توجه بیش از پیش خانواده های جوان ایرانی نسبت به کودکان یادآور شدند که